

**PERFORMANȚELE ELEVILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CADRUL
EVALUĂRILOR INTERNAȚIONALE PISA
PERFORMANCE OF STUDENTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN
INTERNATIONAL PISA ASSESSMENTS**

*Viorica CRIȘCIUC, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Abstract: *Articolul respectiv relevă unele aspecte specifice evaluărilor internaționale PISA (Programme for International Student Assessment) și dimensiunile politicilor educaționale din Republica Moldova. Alfabetizarea și realizările elevilor la vârsta de 15 ani, precum și analiza resurselor investite în educație din perspectiva calității instruirii. În perioada 2009-2020, în Republica Moldova s-au realizat mai multe linii directe și reforme ce vizează doctrina și esența sistemului de învățământ. Examinând parcursul istoric (2000), OECD (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) organizează periodic evaluări internaționale în cadrul programului pentru evaluarea elevilor. Eșantioane de elevi cu vârste cuprinse între 15 și 16 ani, care au absolvit un anumit ciclu școlar, din diferite țări ale lumii, participă la această testare, ce-și propune să stabilească, pe o scară de evaluare cotelată cu 1000 de puncte, nivelul de alfabetizare (eng. Literacy: „abilitatea de a citi și de a scrie; competențe sau cunoștințe într-un anumit domeniu“).*

Cuvinte-cheie: *evaluări internaționale, nivel de alfabetizare, competențele elevilor.*

Abstract: *The article reveals some aspects specific to the international assessments of PISA (Program for International Student Assessment) and the dimensions of educational policies in the Republic of Moldova. Literacy and student achievement at the age of 15, as well as analysis of resources invested in education from the perspective of training quality. During 2009-2020, several guidelines and reforms were implemented in the Republic of Moldova regarding the doctrine and essence of the education system. Examining the historical course (2000), the OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) regularly organizes international evaluations within the program for the evaluation of students. Samples of students aged between 15 and 16, who have completed a certain school year, from different countries of the world, participate in this test, which aims to establish, on an evaluation scale rated at 1000 points, the level literacy ("literacy: the ability to read and write; skills or knowledge in a particular field").*

Keywords: *international assessments, literacy level, students' skills.*

Actualmente, sistemul de învățământ din Republica Moldova se află într-un context politic, economic, valoric, demografic specific și este influențat periodic de factorii externi: globalizarea, internaționalizarea, informatizarea etc. Totodată, în sistemul de învățământ se produc schimbări continue la nivelul politicilor educaționale, în concordanță cu sistemul politic al RM: descentralizarea unor funcții manageriale, finanțarea sistemului per elev, reconstrucția rețelelor instituțiilor de învățământ, redimensionarea formării continue a cadrelor manageriale și didactice etc.

Prin reformele lansate pe parcursul anilor 2009-2020 de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, în cooperare cu partenerii de dezvoltare, s-au modificat accentele în educație în favoarea calității și, respectiv, evaluarea rezultatelor elevilor. Reactualizarea Curriculumului Național realizat în conformitate cu suportul fundamental *Cadrul de referință al Curriculumului Național, Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*, suportul analitic *Rapoarte de evaluare a curriculumului școlar* etc. și suportul managerial oferit de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a favorizat un sistem educațional modern cu rezultate plauzibile în evaluările naționale în evoluție.

Examinând parcursul istoric (2000), Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) organizează periodic evaluări internaționale în cadrul programului pentru evaluarea elevilor. Eșantioane de elevi cu vârste cuprinse între 15 și 16 ani, care au absolvit un anumit ciclu școlar, din diferite țări ale lumii, participă la această testare, ce-și propune să stabilească, pe o scară de evaluare cotate cu 1000 de puncte, nivelul de alfabetizare (eng. Literacy: „abilitatea de a citi și de a scrie; competențe sau cunoștințe într-un anumit domeniu“) în trei arii fundamentale: citire/lectură; matematică; științe (în acest compartiment sunt incluse disciplinele fizica, chimia, biologia și geografia).

Faptul că Republica Moldova are deja experiența în trei evaluări PISA (*Programme for International Student Assessment*) (2009+, 2015, 2018) permite realizarea unor studii analitice și comparative a rezultatelor elevilor, determinarea indicatorilor interni și externi, care au favorizat creșterea sau descreșterea rezultatelor elevilor în raport cu caracteristicile școlii, (școală mare, școală mică); localitatea în care se află; respectiv, rezultatele diferite pe genuri (băieți, fete); corelarea legăturii între satisfacția cu privire la viață; atitudinile elevilor și realizările educaționale în Republica Moldova. Elevii din Republica Moldova și-au îmbunătățit scorul în domeniul citire/lectură în fiecare ciclu PISA din anul 2009-2018 cu 36 de puncte. Republica Moldova, împreună cu Albania, Portugalia, Qatar, Columbia, Macao (China) și Peru, au înregistrat îmbunătățiri ale scorurilor în toate cele trei domenii între anii 2015 și 2018.

Programul PISA a extins viziunea asupra procesului de evaluare din sistemul de învățământ, a îmbogățit experiența cadrelor didactice și a elevilor în acest domeniu. Programul PISA nu doar atestă o îmbunătățire a rezultatelor învățării din ultimii ani, dar are și contribuția sa în această îmbunătățire. Rezultatele în creștere ale elevilor din Republica Moldova de la PISA 2009+, PISA 2015 la PISA 2018 confirmă acest fapt. *Dar nu și din perspectiva țărilor OECD (OECD – Organization for Economic Cooperation and Development)*. Conform Raportului PISA 2018, 43% dintre elevii din RM au niveluri scăzute de lectură, matematică și știință comparativ cu media OCDE de 23%.

Programul PISA este important prin faptul ca creează, de asemenea, necesitatea, dar și oportunitatea, unor abordări noi în problema analizei și implementării documentelor de politici educaționale și nu doar în domeniile de evaluare PISA. Rezultatele evaluărilor din cadrul Programului PISA au un caracter deschis și oferă posibilitatea unor studii complexe în domeniul elaborării politicilor educaționale, atât la nivel național, cât și internațional.

Cu cât scorul obținut de elevii testați este mai mare, cu atât se consideră că nivelul de alfabetizare este mai ridicat, iar sistemul de învățământ respectiv este eficient din acest punct de vedere. După cum se specifică în documentele OECD referitoare la PISA, în domeniul citirii/lecturii, testele nu urmăresc să stabilească fluența lecturii sau corectitudinea pronunțării, ci felul în care elevii sunt capabili să înțeleagă și să reflecteze asupra semnificației unor texte uzuale, folosindu-se de cunoștințele pe care le au. Integrarea eficientă a unei persoane în societatea de astăzi și capacitatea sa de a învăța pe tot parcursul vieții depind de nivelul de alfabetizare al acesteia, adică de felul în care înțelege și prelucrează corect informațiile recepționate din diferite surse de informare [5, p. 121].

Analizând datele PISA 2018, constatăm că în cazul testelor PISA, relevantă este evoluția sau involuția scorului obținut la diversele sesiuni de evaluare. Dacă se înregistrează o creștere a scorului obținut la fiecare dintre domeniile testate în parte, atunci se consideră că sistemul de învățământ vizat face progrese. Dacă scorul este în regres, atunci, evident, sistemul de învățământ în cauză este în declin și trebuie căutate soluții de ameliorare. Un accent major al Programului PISA este asigurarea faptului că rezultatele educaționale reprezintă rodul abilităților, voinței și efortului depus de elev și nu cel al circumstanțelor sale personale, cum ar fi genul, statutul social-economic sau tipul instituției frecventate.

Conform datelor statistice PISA 2018 nivelul de bază al performanțelor în fiecare domeniu este definit ca Nivelul 2 de competență. Se poate spune că circa 57% din numărul tinerilor cu vârsta de 15 ani în Republica Moldova au atins nivelul de bază al performanțelor la lectură și științe; 50% din numărul tinerilor cu vârsta de 15 ani au atins nivelul de bază al performanțelor la matematică. Totuși, acest procentaj este mai jos de media OECD și media UE, unde circa 77% din numărul de elevi ating niveluri de bază ale competențelor în fiecare domeniu. Pentru comparație: în Ucraina, 76% din numărul de elevi ating Nivelul 2 sau mai mare la lectură și științe și 64% – la matematică, iar în România, 56% din numărul de elevi ajung la nivelul minim de competență la științe; 59% – la lectură și 53% – la matematică [6, p. 12].

În această ordine de idei, la nivel global, un învățământ de calitate înseamnă o investiție continuă în sistemul educațional ca resursă de bază a dezvoltării pe termen lung. Calitatea resurselor umane (actanților educației) este în cea mai mare parte asigurată de sistemul educațional. Lipsa unei abordări sistemice a schimbărilor în educație este identificată în *Strategia*

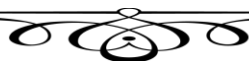
Națională de dezvoltare „Moldova 2030” [9, p. 68] ca fiind factor cauzal în garantarea educației de calitate pentru toate treptele de școlarizare.

Sistemul de învățământ din Republica Moldova se află într-un context politic, economic, valoric, demografic specific și este influențat periodic de factorii externi: globalizarea, internaționalizarea, informatizarea etc. Totodată, în sistemul de învățământ se produc schimbări continue la nivelul politicilor educaționale, în concordanță cu sistemul politic al RM: descentralizarea unor funcții manageriale, finanțarea sistemului per elev, reconfigurarea rețelelor instituțiilor de învățământ, redimensionarea formării continue a cadrelor manageriale și didactice

Prin reformele lansate pe parcursul anilor 2009-2020 de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, în cooperare cu partenerii de dezvoltare, s-au modificat accentele în educație în favoarea calității și, respectiv, evaluarea rezultatelor elevilor. Reactualizarea Curriculumului Național în conformitate cu suportul fundamental *Cadrul de referință al Curriculumului Național, Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*, suportul analitic *Rapoarte de evaluare a curriculumului școlar* etc. și suportul managerial oferit de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a favorizat un sistem educațional modern cu rezultate plauzibile în evaluările naționale în evoluție.

În contextul dezvoltării durabile PNUD (Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare) susține Republica Moldova în realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și îndeplinirea agendei de integrare europeană. Principalele domenii de intervenție sunt: Creștere incluzivă, Guvernare efektivă și Schimbarea climei, mediu și energie. PNUD ajută Moldova în atragerea și utilizarea eficientă a ajutorului extern. În acest context, considerăm importantă și actuală regăsirea și perspectiva PISA în obiectivele PNUD (realizările educaționale, suportul din partea familiei și comunității, mediul incluziv, rezultatele academice, atitudinea față de studii, bunăstarea, suportul din partea familiei și a comunității, calitatea predării, timpul de învățare) prin delimitarea unui traseu clar de adaptări la nivel internațional pentru parcursul în creștere a RM. Dezvoltarea durabilă și creșterea economică se bazează pe un capital uman adecvat, care este asigurat prin educație. Deși în perioada de tranziție, investițiile publice relativ mari în educație (în mediu, mai mult de 7% din Produsul Intern Brut (PIB), ceea ce este mai mult decât nivelul Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCED), a asigurat rate înalte de înmatriculare la diverse nivele de educație, Moldova încă se confruntă cu provocări semnificative, deoarece nu toți elevii sunt înmatriculați în învățământul obligatoriu, în special cei din păturile vulnerabile. Circa 8% din numărul de elevi dezavantajați social-economic din Republica Moldova, în comparație cu media de 11% din numărul de elevi dezavantajați social-economic din țările OECD, au înregistrat la citire/lectură un punctaj mediu ce corespunde celor 25% de top din performanțele pe țară.

În Republica Moldova, Obiectivul 4 ODD (Educație de calitate) prevede realizarea educației incluzive și universale, dar și pregătirea tinerilor și adulților pentru o încadrare mai bună pe piața muncii. Țintele obiectivului au scopul să majoreze accesul la educație pentru toți, inclusiv grupurile vulnerabile, așa ca persoanele cu dezabilități, precum și să ofere o *educație de calitate la fiecare nivel: de la dezvoltarea timpurie a copilului până la învățământul superior*. Una din provocări, care la fel urmează a fi abordată, este asigurarea instituțiilor de învățământ cu medii sigure, non-violente, incluzive și efective de învățământ pentru elevi, copiii cu dezabilități și fără discriminare pe bază de gen [4, p. 108].

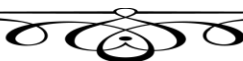
Evaluarea, fiind o componentă fundamentală a procesului educativ continuă să fie obiectul unei preocupări aferente multor cadre didactice, care vizează nu numai activitate evaluativă propriu-zisă, ci și alte componente ale practicii pedagogice cu care se află în strânsă legătură. Studiile întreprinse evidențiază necesitatea adecvării acțiunilor de evaluare la schimbările de accent survenite în ultimele decenii în domeniul învățământului în Republica Moldova, care au impus reconceptualizarea și regândirea strategiilor evaluative și a tratării conceptului *evaluare*. În contextul Metodologiei de evaluare criteriile prin descriptori, s-au reliefat trăsăturile noii paradigme: accentul evaluării cade pe evaluarea formativă care evaluează elevii în acțiune, în cadrul procesului de învățare; este contextualizată, bazată pe legătura dintre experiențele concrete de viață și ceea ce se învață; angajează elevii în situații reale de viață; măsoară performanța actuală, oferă date calitative; este interactivă, angajează elevii în înțelegerea evaluării [2, p. 73].

Conform *Regulamentului privind evaluarea și notarea rezultatelor învățării, promovarea și absolvirea în învățământul primar și secundar*, elaborat în conformitate cu Codul educației nr.152/2014 și Cadrul de referință al Curriculumului Național, aprobat prin ordinul ministrului nr.432/2017, notarea rezultatelor învățării reprezintă expresia numerică a aprecierii performanțelor școlare ale elevilor. În învățământul gimnazial și liceal se face cu note de la „10” la „1” și, după caz, cu calificativele „excelent”, „foarte bine”, „bine”, „satisfăcător”, „admis”, în baza descriptorilor aprobați de MECC. În învățământul gimnazial și liceal notele de la „5” la „10” și calificativele „excelent”, „foarte bine”, „bine”, „satisfăcător”, „admis” sunt considerate rezultate de promovare a anului/ciclului de învățământ. Rezultatele școlare apreciate cu note de la „4” la „1” sunt considerate sub limita de promovare și sunt apreciate cu calificativul „nesatisfăcător”. Prin acestea, relatate anterior, se va realiza scopul politicilor educaționale în Republica Moldova: sporirea accesului la un învățământ general de calitate prin fundamentarea politicilor educaționale pe dovezi, orientarea acestora spre extinderea echității, a accesului și a incluziunii, și a îmbunătățirii rezultatelor învățării prin identificarea a noi oportunități de modernizare a învățământului general.

În concluzie, patru observații majore pot fi deduse, analizând și comparând punctajele medii înregistrate de Republica Moldova cu cele ale țărilor de referință, media UE și media OECD:

- În cele trei domenii punctajele medii ale Republicii Moldova sunt mai mici decât media OECD;
- Comparând performanțele Republicii Moldova cu cele ale țărilor de referință, observăm că scorul mediu al Republicii Moldova la citire/lectură și științe nu diferă din punct de vedere statistic de scorul mediu al României și Bulgariei, iar la matematică nu se atestă diferențe de ordin statistic între scorul Republicii Moldova și cel al României și al Kazahstanului;
- Rezultatele la citire/lectură și științe arată că scorurile medii în țările OECD sunt mai mari comparativ cu scorurile în toate țările participante în cadrul evaluării;
- Cea mai mică diferență în scorurile medii între țările OECD și Republica Moldova se atestă la științe (61 de puncte), iar cea mai mare – la matematică (68 de puncte).

Datele PISA din Republica Moldova și rezultatele oferă o bogată resursă pentru a sprijini mai profund analiza sistemului de educație, atuurile sistemului și punctele slabe. OECD și

partenerul său, OSF, este gata să sprijine eforturi suplimentare în Republica Moldova pentru a analiza datele, a interpreta rezultatele și să lucreze prin strategii politice de asigurare a unei evaluări calitative și durabile, bazate pe dovezi și rezultate concrete.

Tabelul 1. Rezultatele elevilor la testarea PISA 2009+, 2015, 2018 în comparație cu țările OECD la citire/lectură

Rezultate elevi	Punctaj RM	Punctaj țările OECD	Diferența
PISA 2009+	388	493	105
PISA 2015	416	493	77
PISA 2018	424	487	63

Cu toate acestea, punctajele medii înregistrate de Republica Moldova în toate ciclurile PISA sunt mai mici decât punctajele medii în țările OECD. Însă, comparând diferențele dintre mediile OECD și mediile Republicii Moldova în fiecare ciclu, observăm că aceste diferențe se reduc încontinuu. În PISA 2009, diferența în punctajele medii la citire/lectură între țările OECD și Republica Moldova a fost de 105 puncte. În PISA 2015, această diferență s-a redus până la 77 de puncte și, în PISA 2018, diferența constituie 63 de puncte. Astfel, în PISA 2018, se atestă cea mai mică diferență în performanțe între mediile Republicii Moldova și mediile OECD în cele trei domenii. Punctajul mediu acumulat de elevii din Republica Moldova la testarea PISA în domeniul citire/lectură, în comparație cu cel acumulat de elevii din țările OECD și diferențele între ele din 2009 până în 2018 constituie 36 de puncte. Conform rezultatelor Republicii Moldova în evaluările PISA 2009+, 2015 și 2018, se atestă o creștere continuă a scorului mediu la citire/lectură (cu 28 de puncte din 2009 până în 2015; cu 8 puncte din 2015 până în 2018).

În general, Republica Moldova a înregistrat progrese în realizarea obiectivului ca toți elevii să atingă nivelul minim de competență la citire/lectură. Rezultatele PISA 2018 arată că Republica Moldova este una dintre cele 4 țări care au reușit să descrească, cu peste 10%, numărul elevilor ce nu ating nivelul minim de competență la citire/lectură. Cu toate acestea, 43% de elevi din Republica Moldova nu ating nivelul minim de competență la domeniile citire/lectură și la științe, iar 50% de elevi – la matematică. În medie, în rândul țărilor OECD, aproximativ 23% de elevi nu ating nivelul minim de competență la citire/lectură, științe sau matematică.

Referințe bibliografice:

1. *Curriculum Național la Limba și Literatura română*. Chișinău, 2019;
2. GUȚU, VI. *Curriculum educațional. Cercetare. Dezvoltare. Optimizare*. Chișinău: CEP USM, 2014;
3. GREMALSCHI, A. *Guvernanța învățământului general: descentralizare, participare, implicare*. Studiu de politici educaționale. Chișinău, 2017;
4. OECD. *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility, PISA*. Paris: OECD Publishing, 2018;
5. OECD. *Low-Performing Students: Why They Fall Behind and How to Help Them Succeed, PISA*. Paris: OECD Publishing, 2016;
6. OECD. *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. Paris: OECD Publishing, 2012;
7. *Rezultatele PISA 2009: Depășirea fondului social. Echitatea rezultatelor și oportunităților de învățare*. Vol. 2. OECD, 2010;
8. SCHLEICHER, A. *World Class: How to build a 21st-century school system. Strong Performers and Successful Reformers in Education*. Paris: OECD Publishing, 2018;
9. UNESCO. *Handbook on Education. Policy Analysis and Programming*. UNESCO, 2013.